

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-50>

УДК 339.9: 331.556.4

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

MIGRATION PROCESSES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION OF THE WORLD ECONOMY

Томашук Інна Вікторівна

доктор філософії з економіки, старший викладач,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6847-3136>

Болтовська Людмила Леонідівна

доктор філософії з економіки, асистент,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6202-998X>

Tomashuk Inna, Boltovska Liudmyla
Vinnytsia National Agrarian University

У статті проаналізовано тенденції впливу міграційних процесів на розвиток світової економіки та системи міжнародних економічних відносин, а також їх вплив на рух міжнародної робочої сили й зміни підходів до їх аналізу в контексті глобалізаційних трансформацій. Вказано, що приєднання до процесів глобалізації є, безумовно, позитивним явищем. Наголошено, що при входженні у світовий простір країни опиняються у різке нерівних умовах. Держави набувають швидших темпів економічного розвитку, але програють у рівні соціальних показників. Обґрунтовано є необхідність визначення напрямів впливу міграції на соціально-економічне становище країни, що потребує постійного вдосконалення системи регулювання міжнародної трудової міграції з метою отримання соціально-економічних переваг від участі держави в міграційних процесах. Зазначено, що регулювання міграції на державному рівні потребує, зокрема, ратифікації усіх угод між урядами України та відповідних держав про взаємне працевлаштування громадян й про співробітництво у сфері трудової міграції і соціального захисту мігрантів-робітників. Підкреслено, що існує декілька напрямків державного регулювання міграційної діяльності: захист національних інтересів та національної безпеки від нелегальної імміграції; соціальний захист громадян країни за кордоном; регулювання міграції в контексті оптимізації внутрішнього та зовнішнього ринків. Вказано, що трудова міграція має стати двигуном прогресу та обміну трудовим досвідом між Україною й іншими європейськими країнами з метою створення максимально комфортних умов праці для наших працівників в Україні. Передбачається, що для повернення більшості працівників на роботу в рідну країну необхідно створити більше робочих місць, відновивши багато заводів і підтримуючи та сприяючи розвитку власного малого та середнього бізнесу українців. Також необхідно підвищити рівень середньої заробітної плати до європейського рівня, орієнтуючись на такі країни, як Німеччина, Австрія, Італія та інші високорозвинені країни Європи.

Ключові слова: міграційні процеси, інтелектуальна міграція, національна безпека, глобалізація, ресурси, державне регулювання.

The article analyzes the trends of the influence of migration processes on the development of the world economy and the system of international economic relations and their influence on the movement of the international workforce and changes in approaches to their analysis in the context of globalization transformations. It is indicated that joining globalization processes is definitely a positive phenomenon. It was emphasized that when entering the world space, countries find themselves in strikingly unequal conditions. States acquire faster rates of economic development, but lose in the level of social indicators. The need to determine the direction of migration's influence on the socio-economic situation of the country is well-founded, which requires constant improvement of the system of regulation of international labor migration in order to obtain socio-economic advantages from the state's participation in migration processes. It is noted that the regulation of migration at the state level requires, in particular, the ratification of all agreements between the governments of Ukraine and the respective states on mutual employment of citizens and on cooperation in the field of labor migration and social protection of migrant workers. It was emphasized that there are several directions of state regulation of migration: protection of national interests and national security

from illegal immigration; social protection of the country's citizens abroad; regulation of migration in the context of optimization of internal and external markets. It is indicated that labor migration should be an engine of progress and exchange of labor experience between Ukraine and other European countries in order to create the most comfortable working conditions for our workers in Ukraine. It is suggested that in order to return the majority of workers to work in their native country, it is necessary to create more jobs by restoring many factories and supporting and promoting the development of Ukrainians' own small and medium-sized businesses. It is also necessary to increase the average wage level to the European level, focusing on such countries as Germany, Austria, Italy and other highly developed European countries.

Keywords: migration processes, intellectual migration, national security, globalization, resources, state regulation.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації міграційні процеси у світі набувають величезних масштабів, що призводить до перерозподілу населення між територіями, зміни структурних характеристик населення країн та регіонів.

В умовах становлення міжнародного ринку праці міграція стає все більш поширеним явищем у житті кожного пересічного громадянина. Глобалізація більшою чи меншою мірою впливає на соціально-економічне середовище кожної країни через фінансові ринки та зміцнення транснаціональних корпорацій [7]. Поступово втрачається контроль над рухом капіталу, держави втрачають можливість оподатковувати весь капітал. Таким чином страждають певні соціальні стандарти. Проте рух трудових ресурсів здійснюється інакше. Міжнародна міграція охопила майже усі країни світу, міграційні потоки якісно змінилися.

Суперечності та проблеми, породжені міграцією, як у країнах походження мігрантів, так і в країнах їхнього перебування, а також у світовому співтоваристві в цілому, настільки значні, що викликають необхідність регулювання, яке має базуватися на науковій основі. Тому вивчення міграційних процесів і міжнародного руху трудового капіталу є важливим напрямом економічних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі міграційні процеси привертають дедалі більшу увагу вчених в усіх провідних країнах світу. Актуальні питання, пов'язані з впливом міграції на якість людського капіталу, та на світові економічні процеси досліджували такі вчені, як Гончарук І. В. [9], Заволока Ю. М., Сідненко М. В., Івко А. В. [1], Терещенко Д. А. [2], Малиновська О. А. [3], Шергіна Л. А., Бурма Ю. В. [4], Степура Т. М. [7], Македон В. В. [8], Курилич М. [13], Красівський Д. [10], Щолокова Г., Палешко Я., Горожанкіна Н. [11], Кислицина О. В. [16], Baldunuyuk V. [15], Юськів Б. М. [14] та інші. Проте в умовах наростання сучасних глобалізаційних викликів та інтеграції України

до Європейського Союзу все більшої актуальності набуває питання системного дослідження впливу міграції на соціально-економічний розвиток країн.

Формування цілей статті. Метою даної статті є дослідження проблем в сфері міжнародної міграції та руху трудового капіталу в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах глобалізації активізувалася міжнародна міграція, яка є потужним двигуном і важливим фактором політичних, економічних, соціально-демографічних змін у країнах світового господарства. Рішення про міграцію в основному базується на економічних мотивах, але вибір мігрантом країни призначення найчастіше визначається особистими факторами, які в сучасних умовах формуються під впливом системи соціальних зв'язків. У міжнародну трудову міграцію нині залучені практично всі країни світу, вона набула все більших масштабів, внаслідок чого постало багато нових проблем, як для держав, так і для світової спільноти в цілому.

У сучасних умовах розвитку міжнародних економічних відносин міграційні процеси мають тенденцію до розширення. Проте, сьогодні в Україні трудова міграція не тільки скорочує пропозицію робочої сили на внутрішньому ринку праці, а й знижує її якість. Тому така міграція становить особливу загрозу для соціально-економічного розвитку країни та сталого розвитку суспільства. Власне, як тільки Україна визначилася з європейським вектором розвитку, одразу стало очевидним, що основним економічним ризиком для країни стане відтік економічно активного населення [10]. Практично всі нові члени ЄС пережили процес відтоку робочої сили, а в деяких з цих країн процес трудової міграції ще не завершився.

У Болгарії за кордоном проживає 15,3% жителів, в Естонії – 13%, в Румунії – 12,8%, в Латвії – 12%, в Угорщині – 5,3%. Таким чином, непрямі чинники свідчать про те, що всі без винятку нові країни ЄС відчувають відтік

робочої сили [10]. Саме трудова міграція або міграція робочої сили є основою міграційних процесів у сучасному світі (табл. 1).

Серед неекономічних причин міжнародної трудової міграції виділяють політичні, ідеологічні, соціальні, релігійні та інші (рис. 1):

– нерівномірний розподіл економічних ресурсів між країнами (надлишок капіталу і надлишок робочої сили країни в цих умовах доповнюють одна одну за рахунок міграції трудових ресурсів);

– зростання витрат на підготовку та перепідготовку робочої сили, а також зростання попиту в розвинених країнах під впливом НДДКР на кадри вищої кваліфікації.

Вакансії, які вимагають висококваліфікованих кадрів, легше і дешевше заповнити з числа іммігрантів, ніж шляхом їх спеціальної підготовки з числа вступників;

– падіння світового попиту на некваліфіковану робочу силу та збільшення її пропозиції, особливо в бідних країнах, що змушує частину населення бідних країн мігрувати в пошуках роботи [1; 3];

– відмінності умов праці, побуту та життя, рівня доходів населення в різних країнах.

Крім того, активізація міграційних процесів зумовлена низкою надзвичайно значущих причин, серед яких наявність міждержавних відмінностей у якості життя населення, вій-

Таблиця 1

Вплив міграційних процесів на соціально-економічний розвиток країн

№	Параметри соціально-економічного розвитку	Вплив міграційних процесів	
		Негативний	Позитивний
1	Економічне зростання	• Втрати людського фактора виробництва з можливістю інноватизації економічних процесів	• Додатковий попит на внутрішньому споживчому ринку за рахунок міграційних доходів
2	Інвестиції	• Домінування пасивних (споживчих) інвестицій з низькою віддачею	• Залучення міграційних доходів у формі активних інвестицій
3	Бізнес і самозайнятість	• Дефіцит робочих кадрів на ринках праці міграційно-активних територій	• Залучення міграційного капіталу (доходів, досвіду, знань) у реалізацію бізнес-проектів
4	Демографічне відтворення	• Втрати демографічного потенціалу, низька народжуваність унаслідок міграції жінок фертильного віку, поширення практики народження за кордоном	• Зниження рівня навантаження на соціальну інфраструктуру
5	Ринки праці	• Низька конкуренція на ринках праці з демотивацією розвитку особистого потенціалу	• Зниження рівня навантаження на ринки праці (нижчі безробіття, витрати на фонд оплати праці)
6	Соціальна інфраструктура	• Низький попит на послуги та зниження їхньої якості. Втрати інвестицій у підготовку фахівців і робітничих кадрів	• Стимулювання конкуренції з пропозицією якісних і конкурентоспроможних послуг (освітніх, медичних, транспортних і т. д.)
7	Система соціального захисту	• Дефіцит мобілізованих фінансових ресурсів в умовах втрат працездатного населення як платників до фондів пенсійного, соціального страхування і т. д.	• Вище пенсійне забезпечення населення за рахунок страхового стажу, набутого за кордоном
8	Рівень і якість життя населення	• Поглиблення соціально-економічної нерівності між різними групами населення	• Можливості забезпечення гідного рівня якості життя завдяки міграції

Джерело: сформовано за результатами дослідження

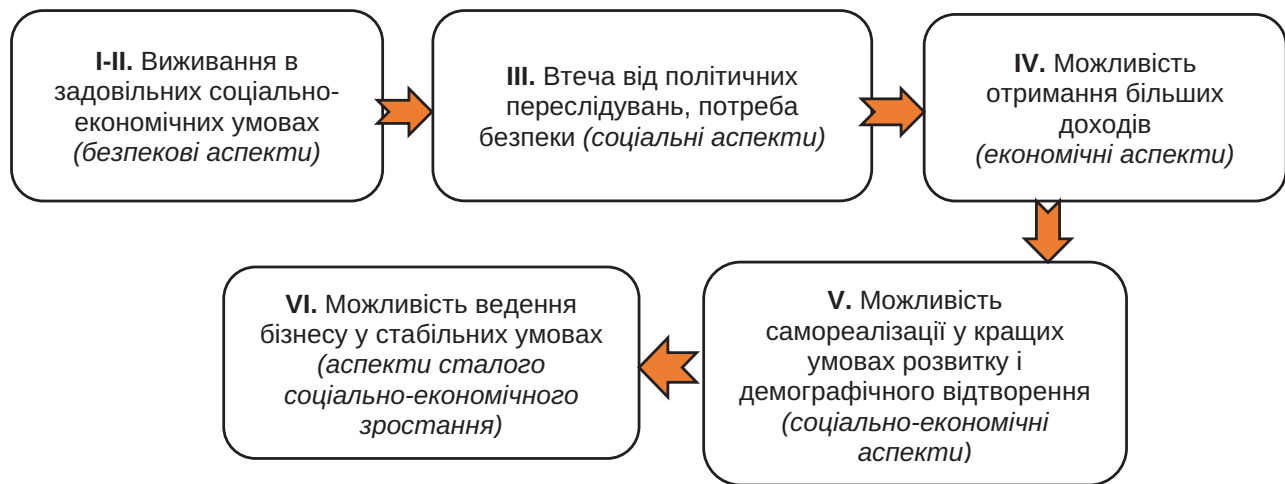

Рис. 1. Трансформація причин міграції населення України (ретроспективне узагальнення у розрізі міграційних хвиль)

Джерело: сформовано за результатами дослідження

ськові дії в ряді регіонів світу, нерівномірність економічного розвитку країн світу, надлишок робочої сили в одних країнах і брак висококваліфікованих працівників в інших [1; 2], розвиток інформаційного суспільства та транспортна доступність практично до будь-якої точки планети.

Водночас в умовах глобалізації розширюються функції міжнародної економічної міграції у світовій економіці. На сьогодні можна виділити такі функції міжнародної економічної міграції: 1) прискорювальна – передбачає прискорення економічних процесів і, зокрема, розвитку окремих національних і світових економік; 2) розподільна – передбачає розподіл надлишкових ресурсів між країнами, інтеграційними угрупованнями, регіонами світу тощо; 3) селективна – передбачає певний відбір країн (національних економік) з точки зору поточного стану та перспектив розвитку; 4) консолідуєча – передбачає зміцнення цілісності глобального простору на основі розвитку міграційних, економічних і соціальних зв'язків між країнами; 5) об'єднуюча – передбачає уніфікацію (гармонізацію) національних інститутів і культур у результаті розселення значних мас населення, які отримують можливість впливати на внутрішнє середовище країн; 6) потокоутворююча – передбачає вплив на рух економічних ресурсів (факторів виробництва) з формуванням нових соціальних, інформаційних, фінансових і матеріальних потоків [16].

Основні потоки міграції населення спрямовані з бідних до багатих країн, цьому спри-

яють: великі географічні відкриття, війни, захоплення нових територій, кризи, катастрофи, що стимулюють міграцію населення. У 1990-х роках в Україні цьому сприяв розпад СРСР; демографічна та міграційна політика міжнародних організацій, міжнародних корпорацій, держав, їх зовнішньоекономічна політика, яка стримує або стимулює трудову міграцію. У табл. 2 наведено показники динаміки міграції населення в міській та сільській місцевості в Україні за 2014–2021 рр.

Світове господарство належить до числа складних систем, що характеризуються множинністю складових елементів, ієрархічністю, багаторівневістю та структурованістю (рис. 2).

У цьому контексті економічна сила розподілена у світі дуже нерівномірно. Три держави – США, Японія і Німеччина, в яких проживає 9% населення світу, накопичують половину світового доходу і володіють більш ніж 1/3 купівельної спроможності всіх країн світу. У підсумку економія США лише у сфері освіти та наукової діяльності становить не менше 15 млрд дол прибутку, отриманий Канадою в процесі експлуатації свідомості емігрантів, у 7 разів перевищує обсяг її допомоги країнам, що розвиваються. У Великобританії вигода від залучення іноземних спеціалістів втричі перевищує розмір її економічної допомоги країнам Азії та Африки.

Аналіз ситуації в США показує, що приплив іммігрантів не пов'язаний із загостренням конкуренції на ринку праці та зростанням безробіття серед корінного населення. Крім того, опосередковано через розширення попиту

Таблиця 2

**Динаміка міграційного руху населення
у міській та сільській місцевості в Україні у 2014–2021 роках, осіб**

Роки	Усі потоки			У т. ч. міждержавна міграція		
	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст (скорочення)	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст (скорочення)
2014 ¹	542 506	519 914	22 592	42 698	21 599	21 099
2015 ¹	533 278	519 045	14 233	30 659	21 409	9 250
2016 ^{1,2}	256 808	246 188	10 620	14 311	6 465	7 846
2017 ^{1,2}	442 287	430 290	11 997	28 360	20 234	8 126
2018 ¹	629 276	610 687	18 589	39 307	24 252	15 055
2019 ¹	576 032	554 520	21 512	45 011	26 789	18 222
2020 ¹	435 280	425 964	9 316	26 361	19 121	7 240
2021 ¹	476 925	455 664	21 261	41 724	22 587	19 137
Відхилення 2021 (+/-) 2014						
	-65581	-64250	-1331	-1437	988	-1962

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² З квітня 2016 року по вересень 2017 року інформація з міграції населення формувалася за наявними адміністративними даними, які надходили від окремих органів реєстрації (виконавчих органів сільської, селищної або міської ради, сільських голів (якщо відповідно до законодавства виконавчий орган сільської ради не утворено))

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України [6]

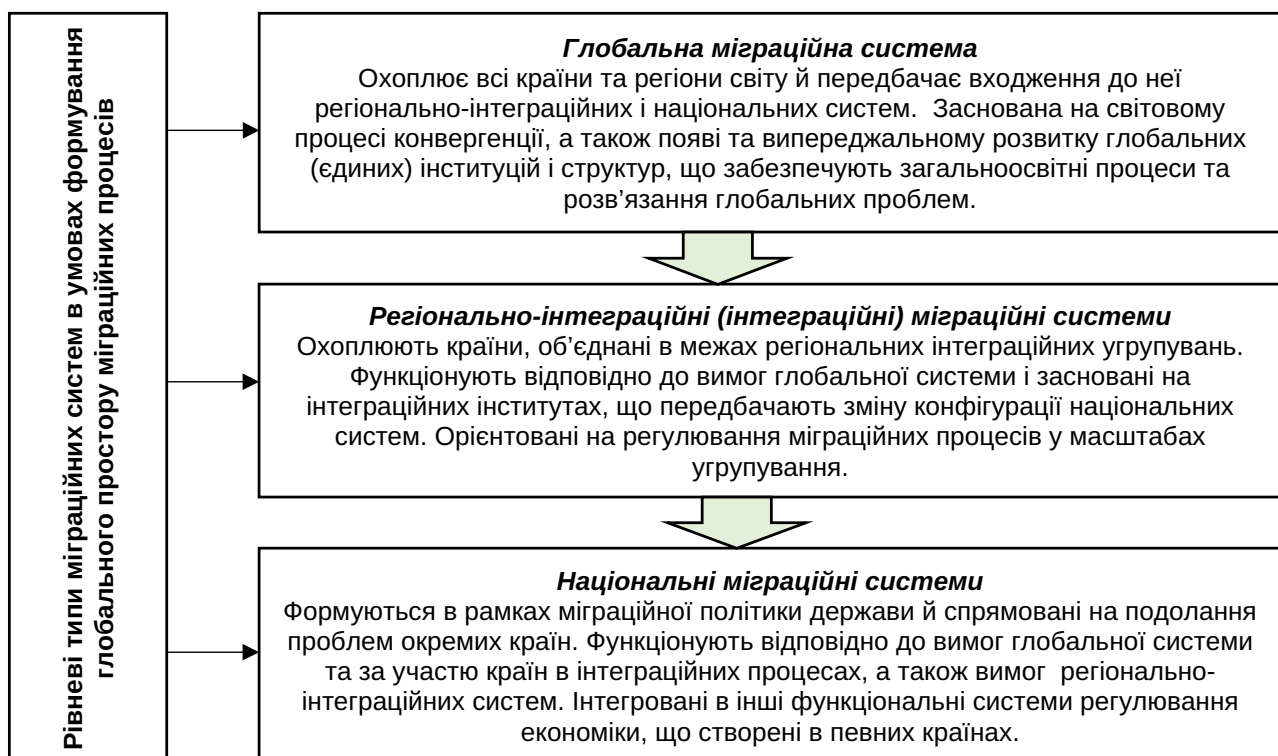

Рис. 2. Рівневі типи міграційних систем та їх характеристика

Джерело: сформовано за результатами дослідження

та безпосередньо через розвиток нового підприємництва це стимулює створення нових робочих місць. Імміграція істотно не впливає на середній рівень заробітної плати та диференціацію доходів.

Найбільшим центром міжнародної міграції в Західній Європі є країни Європейського Союзу. Основні мігранти до країн ЄС прибувають з таких країн: до Франції – мігранти з Португалії, Алжиру, Марокко; до Німеччини – мігранти з України, Італії, Польщі, Греції, Туреччини; до Бельгії – мігранти з Італії та Марокко; до Швейцарії – мігранти з Італії, Іспанії; до Великої Британії – мігранти з Індії (табл. 3) [11].

Міграція робочої сили є цілком логічною. Людина вважає за краще отримувати вищу

оплату за свою працю. Тому робочі потоки спрямовуються до країн із вищим економічним зростанням, середнім або високим рівнем доходу.

Вибір остаточно визначається різницею між рівнями доходів країни-постачальника та країни-одержувача. Стійке зростання в поєднанні зі збільшенням попиту на робочу силу спостерігається в країнах, які знайшли оптимальний баланс між відкритістю та закритістю внутрішніх ринків. Уряди, орієнтовані на централізоване планування, закриту економіку, не могли досягти сталого рівня оплати праці працівників [7; 12]. В умовах посилення процесів глобалізації міжнародна міграція набуває нових рис, які виражаються в її більш широких масштабах, обміні інформацією, зна-

Таблиця 3

Кількість міждержавних мігрантів за країнами в'їзду (виїзду) у 2021 році, осіб

№	Країни	Кількість прибулих	Кількість вибулих	Міграційний приріст (скорочення)
1	Білорусь	2 331	601	1 730
2	Іспанія	211	116	95
3	Італія	517	122	395
4	Республіка Молдова	867	264	603
5	Німеччина	458	1 639	-1 181
6	Польща	877	558	319
7	Російська Федерація	3 999	2 508	1 491
8	Франція	264	102	162
9	Чехія	324	368	-44
10	США	1 000	1 456	-456
11	Канада	150	89	61
12	Азербайджан	1 674	740	934
13	Індія	6 145	1 905	4 240
14	Іран (Ісламська Республіка)	766	285	481
15	Китай	1 414	770	644
16	Туреччина	2 989	1 379	1 610
17	Узбекистан	1 213	596	617
18	Алжир	766	255	511
19	Єгипет	427	458	-31
20	Марокко	1 958	1 085	873
21	Нігерія	2 688	452	2 236
22	Ізраїль	666	351	315
23	Грузія	622	255	367
24	Україна	4 295	7 519	-3 224
	Інші	5103	1286	3817
	Усього	41 724	22 587	19 137

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України [6]

ннями та досвідом між народами, а також у формуванні глобальної системи регулювання міжнародної трудової міграції (табл. 4).

Створення Глобальної комісії з питань міграції у 2003 році стало втіленням зростання інтересу міжнародної громадськості до проблем міграції. Вона складалася з 19 провідних експертів у сфері міграції та була підтримана Генеральним секретарем ООН і низкою національних урядів [13].

Міграція не розвивається лише тоді, коли вона стримується відверто тоталітарними режимами, такими, наприклад, як північно-корейський. Отже, політичні реалії епохи глобалізації також впливають на інтенсивність міграційних потоків. Серед них, безумовно, ширша відкритість переважної більшості держав до світу, більша повага до прав людини

[8; 13], у т.ч. і до права на свободу пересування, діяльність правозахисних та інших міжнародних організацій.

Особлива роль у регулюванні міграційних процесів належить Міжнародній організації праці, однією з основних функцій якої є прийняття конвенцій і рекомендацій, що встановлюють міжнародні норми праці в таких сферах, як свобода асоціацій, заробітна плата, робочий час, соціальне страхування, оплачувана відпустка, охорона праці, служба зайнятості, інспекція праці та ін. У табл. 5 наведено категорії трудових мігрантів за класифікацією Міжнародної організації праці.

Зростанню масштабів трудової міграції з України (рис. 3) сприяють насамперед зміни в соціально-економічних відносинах, економічні кризи і, як наслідок, падіння рівня життя

Таблиця 4

Позитивні наслідки міжнародної міграції кваліфікованих кадрів

№	Сфера відносин	Країна вибуття	Країна прибуття
1	Економічна	• Зменшення рівня безробіття	• Зростання внутрішнього попиту на товари і послуги, зменшення дефіциту персоналу
2	Освітньо-наукова	• Напрацювання ділових зв'язків, міжособистісних контактів емігрантів з провідними науковцями, поступова інтеграція науковців до світового науково-технічного й освітнього товариства	• Економія на витратах на освіту та підготовку кадрів, участь у формуванні міжнародних професійних та наукових співтовариств
3	Соціально-демографічна	• Підвищення рівня добробуту сімей мігрантів	• Розширення соціальних зв'язків, вирішення демографічного питання «старіння нації»
4	Валютно-фінансова	• Додаткові надходження у формі грошових переказів мігрантів на батьківщину	• Можливість ефективної реалізації мігрантами валютних та фінансових цінностей у країні прибуття
5	Податкова	• Додаткові надходження у формі податків від діяльності фірм-посередників	• Додаткові надходження у формі податків від діяльності підприємців-нерезидентів
6	Інвестиційна	• Розширення форм і напрямів інвестування за рахунок збільшення надходжень домогосподарств	• Приплив капіталу та створення нових робочих місць при міграції підприємців, що здійснюють підприємницьку діяльність на території країни
7	Інноваційно-технологічна	• Підвищення кваліфікації персоналу за кордоном, що сприяє припливу на батьківщину нових ідей, технологій, розробок	• Обмін знаннями, приплив капіталу, ідей та розробок, що призводять до підвищення конкурентоспроможності національної продукції
8	Культурна	• Формування нових інтегрованих культурних цінностей та удосконалення професійної етики	• Формування нових інтегрованих культурних цінностей та удосконалення професійної етики

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Таблиця 5

Категорії трудових мігрантів за класифікацією Міжнародної організації праці

№	Категорії трудових мігрантів	Характеристика
1	Сезонні працівники-мігранти	• Люди, що працюють у країні, громадянами якої вони не є, протягом неповного року, оскільки робота, яку вони виконують, залежить від сезонних умов;
2	Працюючі мігранти, пов'язані з реалізацією проекту	• Працюючі мігранти, допущені в країну працевлаштування на певний період для роботи виключно за певним проектом;
3	Трудові мігранти	• Працюють за контрактом, що встановлює обмеження за строком зайнятості і типом роботи, яку виконує мігрант;
4	Тимчасові працюючі мігранти	• Люди, допущені в країну, громадянами якої вони не є, для виконання протягом обмеженого строку певної професійної діяльності; ці мігранти можуть замінювати роботодавців і відновлювати дозвіл на роботу без обов'язкового виїзду з країни працевлаштування;
5	Працюючі мігранти, що влаштувалися	• Мігранти, яким після перебування в країні працевлаштування протягом кількох років надається дозвіл на проживання (посвідка на проживання) в цій країні на невизначений строк і дозвіл на роботу без особливих обмежень; працюючим мігрантам, що влаштувалися, не потрібно виїжджати з країни працевлаштування, якщо в них немає роботи, і їм зазвичай надається право возз'єднання з членами сім'ї за виконання певних умов;
6	Висококваліфіковані працюючі мігранти	• Особи, яким, завдяки їхній кваліфікації, надається режим сприяння під час допуску в країну, що не є їхньою країною, і на них розповсюджується менше обмежень стосовно строків перебування, зміни місця роботи і возз'єднання сім'ї.

Джерело: сформовано на основі [14]

населення. Подальшому розвитку трудової міграції українців сприятимуть також перспективи набуття Україною членства в ЄС [9; 10].

У 2021 році трудові мігранти перерахували в Україну рекордні 15 млрд дол – найбільше за весь час. Так, за попередніми даними, за 2021 рік в Україну було перераховано 15 млрд дол, з яких 14,98 млрд дол – у вигляді заробітної плати. Таким чином, перекази за рік зросли на 3 млрд дол, або на 25,4%. Чиста заробітна плата (тобто заробітна плата без урахування витрат мігрантів у країні перебування) склала 10,5 млрд дол. Приватні перекази склали 4,5 млрд дол, з яких 2 млрд дол – грошові перекази від працівників, які працюють за кордоном понад рік [5].

Натомість за підсумками трьох кварталів 2021 року стали відомі країни, з яких надходять кошти в Україну. Найбільше, 4,3 млрд дол, надійшло з Польщі. У трійку лідерів увійшли США (\$1,1 млрд) і Велика Британія (\$0,8 млрд). За попередніми даними, у січні-грудні 2020 року обсяг грошових переказів трудових мігрантів в Україну становив 12,121 млрд дол – це на 200 млн дол більше,

ніж у 2019 році (11,921 млрд дол) [5]. На рис. 4 наведено показники обсягу валового внутрішнього продукту України у фактичних цінах (млн. грн.) за період 2010–2021 рр.

Міграція людських ресурсів має як позитивні, так і негативні наслідки (рис. 5). Що стосується України, то тут є декілька показників, які суттєво змінюються під впливом міграційних процесів: кількість населення; освітній рівень; рівень підготовки робочої сили як з інтелектуальної, так і з фізичної точки зору. Міграційні потоки України можуть різко зменшуватися і збільшуватися [4]. Проте безперечно, що українці виїжджають за кордон з метою підвищити рівень життя та покращити умови проживання.

Домінуючим суб'єктом управління міграцією залишається держава. Через свої органи формує міграційну політику та забезпечує її реалізацію. У процесі демократизації суспільного життя, відходячи від жорсткої регламентації будь-яких територіальних переміщень людей, держава водночас зберігає різноманітні важелі впливу на об'єктивні та суб'єктивні чинники міграції, зміст і форми міграційних

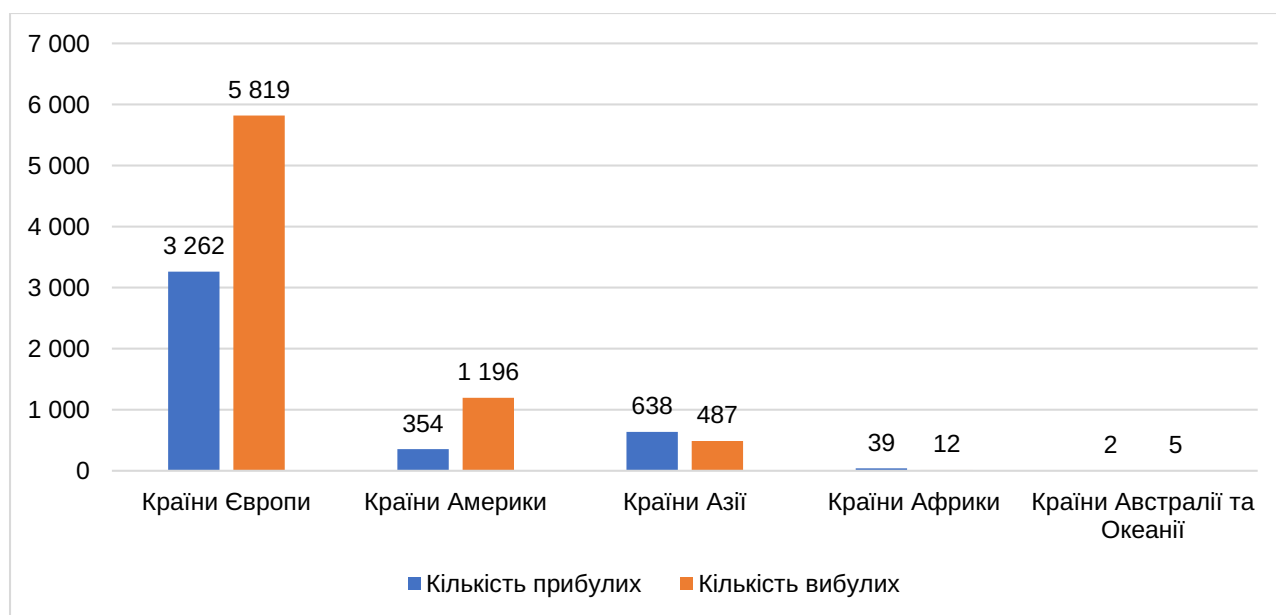

Рис. 3. Кількість міждержавних мігрантів-громадян України за країнами в'їзду (виїзду) у 2021 році, осіб

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України [6]

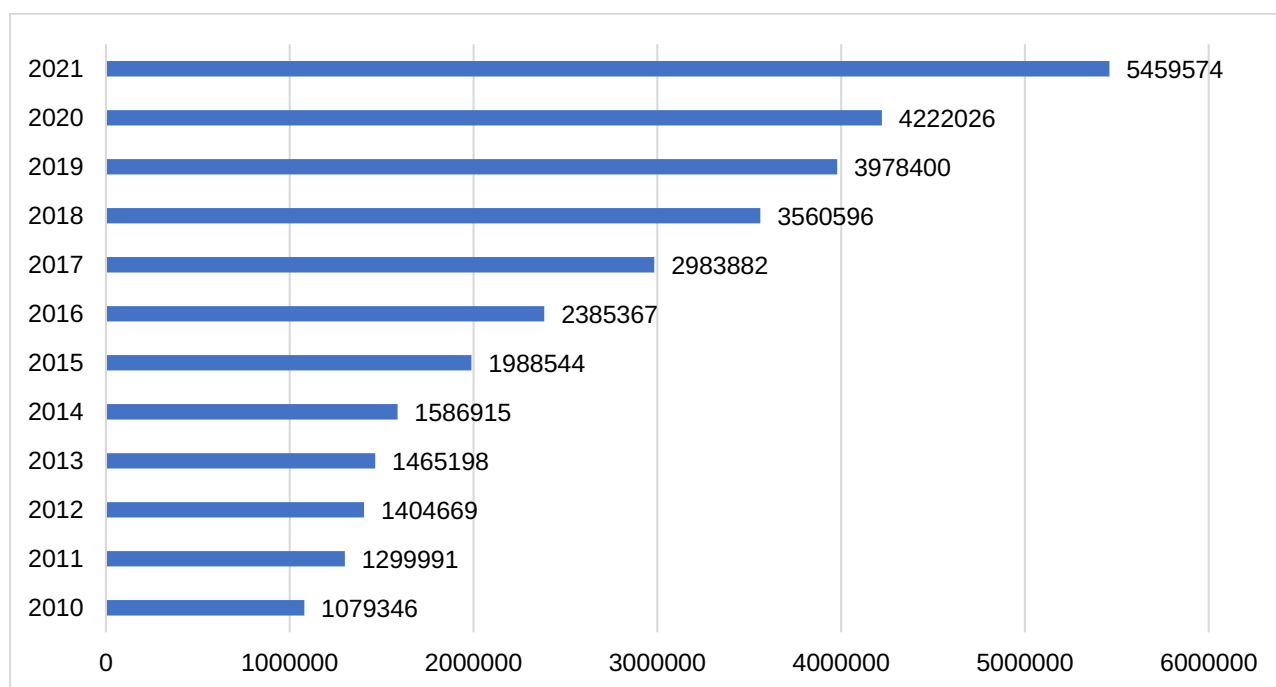

Рис. 4. Обсяг валового внутрішнього продукту України у фактичних цінах, 2010–2021 рр., млн. грн

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України [6]

процесів [3, с. 79; 9]. На рис. 6 представлені моделі державного регулювання міграційних процесів залежно від етапного спрямування.

Політизація міграцій полягає у посиленні уваги урядів до встановлення правил перетину кордонів іноземцями та їх правового ста-

туса всередині країни, допуску іноземних громадян на внутрішній ринок праці [13]. Значні зусилля та кошти, спрямовані на запобігання нелегальній міграції, пояснюються, зокрема, тим, що неконтрольований в'їзд іноземців є викликом суверенному праву держав визна-

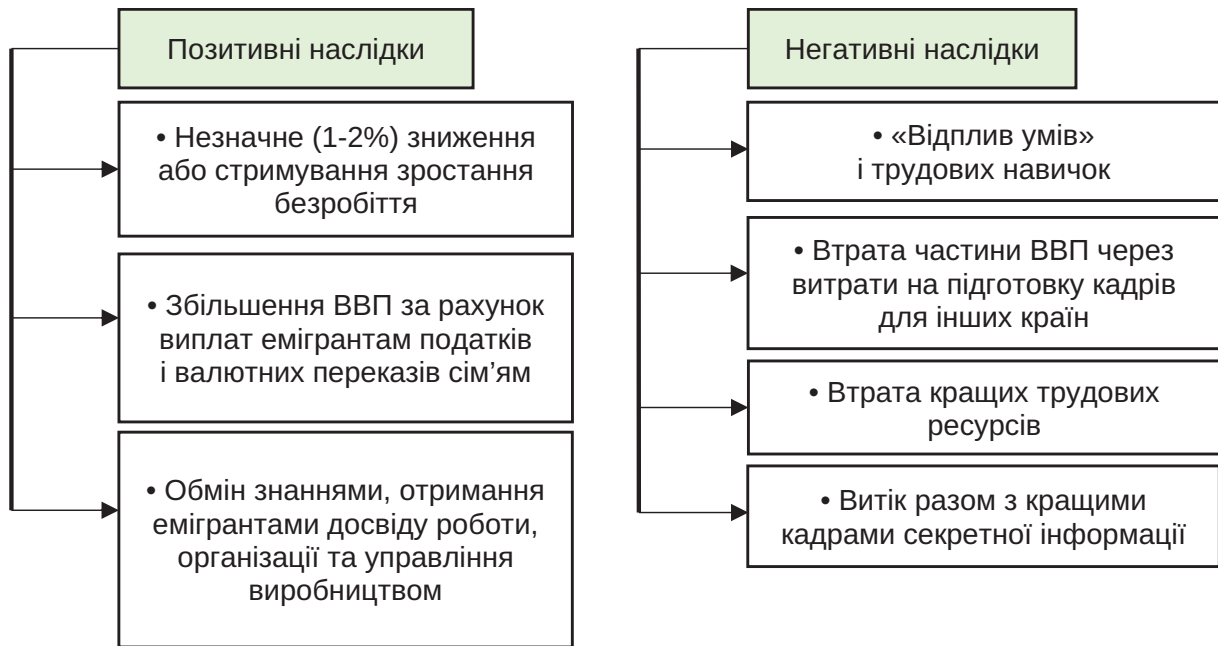

Рис. 5. Наслідки трудової міграції для приймаючої країни

Джерело: сформовано за результатами дослідження

Рис. 6. Моделі державного регулювання міграційних процесів залежно від етапного спрямування

Джерело: сформовано за результатами дослідження

чати, хто може, а хто не може перебувати на їхній території.

Політизація міграції під впливом глобалізації особливо яскраво проявляється на рівні міждержавних відносин. Зокрема, формування

міжнародного ринку праці супроводжується бурхливим розвитком політичних інструментів його регулювання. Держави-постачальники та одержувачі робочої сили укладають між собою відповідні двосторонні угоди, які регулюють

чисельність іноземних працівників, порядок їх найму, трудові права, питання соціального страхування тощо [13; 15].

Таким чином, для вирішення проблем міграції необхідно:

1) привести законодавчу базу у відповідність до міжнародних стандартів шляхом прийняття необхідних актів, ратифікації міждержавних угод щодо легалізації трудової міграції, посилення соціального захисту громадян України;

2) розробити нову систему збору та узагальнення інформації про обсяги, терміни, напрями трудової міграції;

3) удосконалити порядок видачі ліцензій на провадження діяльності з надання туристичних послуг у частині посилення суворості та контролю за юридичними особами, які здійснюють туристичну діяльність;

4) запровадити практику участі представників консульських установ України в усіх питаннях, пов'язаних із дотриманням прав і свобод українців за кордоном (у судових засіданнях у справах про притягнення до кримінальної відповідальності, оформлення документів у разі потреби тощо);

5) посилити PR-компанію щодо висвітлення та роз'яснення становища іноземних громадян за кордоном, щодо діяльності туристичних компаній, специфіки законодавства інших країн та міжнародного законодавства [7].

Основною рушійною силою міжнародної міграції в майбутньому стане масове переміщення населення, викликане трансформацією глобального ринку праці.

Висновки. Важливим фактором зростання трудової еміграції є значні відмінності в оплаті праці однорідного за кількістю та якістю населення в різних країнах. Інноваційно-інвестиційна модель розвитку економіки України для подолання кризових явищ та відбудови національної економіки з метою реалізації зовнішньополітичного курсу, спрямованого на євроінтеграцію, є неможливою через відсутність її найважливішої складової – інтелектуального потенціалу та наукових досліджень. Світова економічна криза спричинила посилення динаміки міжнародної міграції, яка в майбутньому матиме стійку тенденцію до зростання.

Ситуація з міжнародною міграцією в країнах ЄС в останні роки ускладнилася через військові конфлікти та відсутність будь-яких перспектив політичної та економічної стабілізації у світі. Глобалізація стає новим і досить вагомим чинником сучасної міграції і фактично виступає прискорювачем її розвитку. Водночас міграція все більше виступає як передумова глобалізаційних зрушень у розвитку окремих країн і регіонів. Міграційні процеси прискорюють економічний розвиток країн ЄС і, як наслідок, створюють нові робочі місця, що відображається на подальших інтеграційних процесах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заволока Ю. М., Сідненко М. В., Івко А. В. Міграційні процеси у контексті глобалізації світової економіки. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/78.pdf (дата звернення: 22.06.2022).
2. Терещенко Д. А. Вплив міграційних процесів на розвиток людського капіталу. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2019. № 4 (68). С. 207–214.
3. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.
4. Шергіна Л. А., Бурма Ю. В. Вплив міграції людських ресурсів на економічний розвиток країн. *Економічні студії*. 2018. № 1 (19). С. 88–92.
5. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/7/682160/> (дата звернення: 27.06.2022).
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.07.2022).
7. Степура Т. М. Міграційні процеси у контексті глобалізації та їх державне регулювання. *Науковий вісник*. 2007. Вип. 17.6. С. 148–155.
8. Македон В. В. Оцінка процесів та макроекономічних наслідків міжнародної трудової міграції в умовах глобальної економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-6>.
9. Гончарук І. В., Томашук І. В. Ресурсний потенціал сільських територій: стан та напрями зміцнення : монографія. Вінниця : ТОВ «Твори», 2022. 334 с.
10. Красівський Д. Міграційні процеси в Україні: загроза національній безпеці чи перспектива розвитку регіонів. *Наукові записки*. 2020. Випуск 3–4 (99–100). С. 374–384.
11. Щолокова Г., Палешко Я., Горожанкіна Н. Міжнародна міграція в контексті процесів європейської інтеграції. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 3 (11). С. 39–47.

12. Tomashuk I. Current state and prospects of labor potential development of rural territories of Ukraine (on the example of Vinnitsa region). *The scientific heritage*. 2020. № 49. Vol. 6. P. 31–43.
13. Курилич М. Трансформація та політизація міграційних процесів під впливом глобалізації. *Наукові записки*. 2018. Випуск 49. С. 364–380.
14. Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі : монографія. Рівне : видавець О. М. Зень, 2009. 476 с.
15. Tomashuk I., Baldynyuk V. International migration of human resources in the conditions of geoeconomic transformations. *Three Seas Economic Journal*. 2022. Vol. 3. № 1. P. 203–216.
16. Кислицина О. В. Сутність міжнародної економічної міграції та її особливості в умовах глобалізації. *Економічний часопис-XXI. Серія: Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2010. № 11–12. С. 33–36.

REFERENCES:

1. Zvoloka Yu. M., Sidnenko M. V., Ivko A. V. (2020). Mihratsiini protsesy u konteksti hlobalizatsii svitovoi ekonomiky [Migration processes in the context of globalization of the world economy]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, 4. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/78.pdf. (in Ukrainian)
2. Tereshchenko D. A. (2019). Vplyv mihratsiinykh protsesiv na rozvytok liudskoho kapitalu [The influence of migration processes on the development of human capital]. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia – State and regions. Series: Public administration*, 4 (68), 207–214. (in Ukrainian)
3. Malynovska O. A. (2018). *Mihratsiina polityka: hlobalnyi kontekst ta ukraïnski realii: monohrafiia* [Migration policy: global context and Ukrainian realities: monograph]. Kyiv: NISD, 472. (in Ukrainian)
4. Sherhina L. A., Burma Yu. V. (2018). Vplyv mihratsii liudskykh resursiv na ekonomichni rozvytok krain [The impact of human resource migration on the economic development of countries]. *Ekonomichni studii – Economic studies*, 1 (19), 88–92. (in Ukrainian)
5. Ekonomichna pravda [Economic truth]. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/7/682160>. (in Ukrainian)
6. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from: <https://ukrstat.gov.ua>. (in Ukrainian)
7. Stepura T. M. (2007). Migratsiini protsesy u konteksti hlobalizatsii ta yikh derzhavne rehuliuвання [Migration processes in the context of globalization and their state regulation]. *Naukovyi visnyk – Scientific Bulletin*, 17.6, 148–155. (in Ukrainian)
8. Makedon V. V. (2022). Otsinka protsesiv ta makroekonomichnykh naslidkiv mizhnarodnoi trudovoi mihratsii v umovakh hlobalnoi ekonomiky [Evaluation of the processes and macroeconomic consequences of international labor migration in the conditions of the global economy]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-6>. (in Ukrainian)
9. Honcharuk I. V., Tomashuk I. V. (2022). *Resursnyi potentsial silskykh terytorii: stan ta napriamy zmitsnennia: monohrafiia* [Resource potential of rural areas: state and directions of strengthening: monograph]. Vinnytsia: TOV «Tvory», 334. (in Ukrainian)
10. Krasivskiy D. (2020). Mihratsiini protsesy v Ukraini: zahroza natsionalnii bezpetsi chy perspektyva rozvytku rehioniv [Migration processes in Ukraine: a threat to national security or a prospect for regional development]. *Naukovi zapysky – Proceedings*, 3–4 (99–100), 374–384. (in Ukrainian)
11. Shcholokova H., Paleshko Ya., Horozhankina N. (2021). Mizhnarodna mihratsiia v konteksti protsesiv yevropeiskoi intehtatsii [International migration in the context of European integration processes]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii – International relations, public communications and regional studies*, 3 (11), 39–47. (in Ukrainian)
12. Tomashuk I. (2020). Current state and prospects of labor potential development of rural territories of Ukraine (on the example of Vinnitsa region). *The scientific heritage*, 49, 6, 31–43.
13. Kurylych M. (2018). Transformatsiia ta polityzatsiia mihratsiinykh protsesiv pid vplyvom hlobalizatsii [Transformation and politicization of migration processes under the influence of globalization]. *Naukovi zapysky – Proceedings*, 49, 364–380. (in Ukrainian)
14. Yuskiv B. M. (2009). *Hlobalizatsiia i trudova mihratsiia v Yevropi: monohrafiia* [Globalization and labor migration in Europe: monograph]. Rivne : vydavets O. M. Zen, 476. (in Ukrainian)
15. Tomashuk I., Baldynyuk V. (2022). International migration of human resources in the conditions of geoeconomic transformations. *Three Seas Economic Journal*, 3, 1, 203–216.
16. Kyslytsyna O. V. (2010). Sutnist mizhnarodnoi ekonomichnoi mihratsii ta yii osoblyvosti v umovakh hlobalizatsii [The essence of international economic migration and its features in the conditions of globalization]. *Ekonomichniy chasopys-XXI. Seriya: Svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny – Economic journal-XXI. Series: World economy and international economic relations*, 11–12, 33–36. (in Ukrainian)